

Zlostavljačev manevar: DARVO kao teorijski okvir za geopolitičku manipulaciju

Autor: Davor Moravek

Sažetak: Ovaj članak predstavlja višerazinsku konceptualnu analizu manipulativne taktike DARVO (engl. *Deny, Attack, and Reverse Victim and Offender* – Zataji, Napadni i Zamijeni uloge Žrtve i Počinitelja), proširujući njezinu primjenu izvan međuljudskog zlostavljanja na geopolitičku i postkolonijalnu sferu. Oslanjajući se na teorijsku sintezu i analizu strateških taktika, rad postavlja tezu da DARVO funkcionira kao univerzalni mehanizam za izbjegavanje odgovornosti i očuvanje hijerarhija moći. Analiza je primarno konceptualna i politički neutralna te dekonstruira psihološke komponente taktike kako bi istražila njezinu primjenu u međunarodnim odnosima kroz teorijske arhetipove. Rad uvodi pojam „DARVO diplomacije” i predlaže troslojni model za razumijevanje i suprotstavljanje tom fenomenu, koji integrira psihološke, strukturalne i etičke dimenzije. Sintetizirajući spoznaje iz psihologije, politologije i filozofije – uz uključivanje kritika eurocentričnih temelja – nudi se otporan i globalno osviješten pristup za jačanje otpornosti na sustavnu manipulaciju.

Ključne riječi: DARVO, psihološka manipulacija, institucionalni DARVO, DARVO diplomacija, geopolitička strategija, postkolonijalizam, odgovornost, kognitivno ratovanje, epistemička sigurnost, protumjere

Uvod

Od intimnih odnosa do međunarodnih sporova, malo je manipulativnih taktika koje su psihološki tako moćne i strukturalno prožimajuće kao DARVO. Akronim, koji je skovala Jennifer J. Freyd (1997.), opisuje slijed postupaka kojima se počinitelji koriste kako bi izbjegli odgovornost: oni **Zataje** (engl. *Deny*) svoje ponašanje, **Napadnu** (engl. *Attack*) osobu koja ih proziva i **Zamijene** (engl. *Reverse*) uloge **Žrtve** (engl. *Victim*) i **Počinitelja** (engl. *Offender*). Dok su se temeljna istraživanja usredotočila na međuljudsko zlostavljanje, novije studije proširile su koncept na institucionalni kontekst (tzv. „institucionalni DARVO”) (Harsey i Freyd, 2020.). Ovaj se rad nadovezuje na ta istraživanja, postavljajući hipotezu da se DARVO, putem izomorfnih struktura moći, primjenjuje i na višim razinama, što ga čini uporabljivom taktikom za državne aktere u različitim političkim sustavima.

Ova analiza uvodi pojam koji ćemo nazvati „DARVO diplomacija” kao novi, politički neutralan okvir za proučavanje načina na koje državni akteri mogu koristiti ovu taktiku kao oblik kognitivnog ratovanja. Ključno je napomenuti da je ovaj rad teorijsko istraživanje; cilj mu nije pripisati takvo ponašanje određenim državama, već razviti trajan analitički alat za prepoznavanje manipulativnih obrazaca u međunarodnim odnosima. Predstavljeni arhetipovi su konceptualni modeli, a ne studije slučaja. Iako je okvir apstraktan, na njegovu stratešku primjenu i učinak nedvojbeno utječe dinamika suvremenog globalnog okruženja, uključujući i širenje informacijskog ratovanja (Claverie i Du Cluzel, 2023.).

Anatomija DARVO-a: Od pojedinca do institucije

Slijed DARVO-a iznimno je učinkovit oblik manipulacije (tzv. *gaslighting*) koji stvara ono što Fricker (2007.) naziva „epistemičkom nepravdom”. Novija empirijska istraživanja potvrđuju njegovu učinkovitost; studije pokazuju snažnu korelaciju između izloženosti taktikama DARVO-a i simptoma psihološke traume, pri čemu počinitelji često pokazuju visoku razinu narcisoidnih i antisocijalnih crta osobnosti (Gobin i Freyd, 2024.).

Zatajivanje: Početna reakcija počinitelja jest odbacivanje stvarnosti žrtvine tvrdnje kroz apsolutno poricanje ili umanjivanje.

Napad: Ako žrtva ustraje, počinitelj napada njezinu vjerodostojnost, zdrav razum ili karakter.

Zamjena uloga žrtve i počinitelja: Počinitelj izvrće narativ, tvrdeći da je on taj koji je zlostavljan, čime prisiljava stvarnu žrtvu da se brani.

Institucionalni DARVO događa se kada organizacija počini štetu i koristi isti slijed postupaka protiv onih koji je pozivaju na odgovornost. Faza „zatajivanja” može uključivati službene izjave i zataškavanja. Faza „napada” često se očituje u diskreditiranju zviždača. U fazi „zamjene uloga” institucija se postavlja kao žrtva zlonamjernih aktera ili nepravednog medijskog propitivanja (Harsey i Freyd, 2020.).

Faza DARVO-a	Psihološki učinak na ciljanu osobu/skupinu
1. Zatajivanje	Izaziva kognitivnu disonancu i sumnju u sebe.
2. Napad	Stvara strah, sram i izolaciju.
3. Zamjena uloga	Potiče traumatske reakcije (podilaženje, zamrzavanje); ušutkava otpor.

DARVO u međuljudskim i kulturnim odnosima

Ova se taktika ne ograničava samo na privatne interakcije; koristi se i u pravnim postupcima kroz strateške tužbe protiv sudjelovanja javnosti (engl. *Strategic Lawsuits Against Public Participation* – SLAPP), kojima se tužitelja prikazuje kao agresora (Pring i Canan, 1996.). U kolektivističkim društvima, faze „napada” i „zamjene uloga” mogu se pojačati mobiliziranjem osude zajednice protiv žrtve, čime se njezina izolacija produbljuje.

DARVO diplomacija na geopolitičkoj sceni

Primjena DARVO-a na državništvo, što u ovom radu nazivamo „DARVO diplomacijom”, konceptualizira ga kao oblik kognitivnog ratovanja s ciljem kontrole međunarodnih narativa i razgradnje mehanizama odgovornosti (Horowitz i Shapiro, 2023.). Sljedeći teorijski arhetipovi ilustriraju njegove parametre.

Arhetip 1: Asimetrično suparništvo moći

Ovaj scenarij uključuje strateški sukob između hegemonске sile i izazivača u usponu.

Optužba: Hegemonска sila optužuje silu u usponu za kršenje utvrđenih međunarodnih normi.

Zatajivanje: Država izazivač poriče optužbe, prikazujući ih kao izgovor hegemonа da uguši njezin legitiman uspon.

Napad: Diplomatski zbor države izazivača napada vjerodostojnost hegemonа, etiketirajući ga kao silu u opadanju koja djeluje kako bi očuvala svoju nepravедnu dominaciju.

Zamjena uloga: Izazivač se pozicionira kao žrtva „strateške agresije” i branitelj pravednijeg međunarodnog poretka, opravdavajući svoje postupke kao obrambenu nužnost.

Arhetip 2: Postkolonijalni zahtjevi za odgovornošću

Ovaj scenarij uključuje bivšu kolonijalnu silu i postkolonijalni entitet koji traži odštetu za povijesne nepravde.

Optužba: Postkolonijalni entitet podnosi zahtjev za reparacijama zbog sustavnog zlostavljanja.

Zatajivanje: Bivša imperijalna sila poriče pravnu odgovornost, pozivajući se na protok vremena ili prijenos odgovornosti.

Napad: Kada se suoči s dokazima, narativ se prebacuje na napad na moralni status samog anticolonijalnog pokreta kako bi se diskreditirao njegov cilj.

Zamjena uloga: Bivša kolonijalna sila redefinira svoju povijesnu ulogu kao dobronamjernu „civilizacijsku misiju”. Nudeći minimalnu nagodbu u obliku „pomoći”, postavlja se kao dobročinitelj, zamjenjujući uloge dužnika i vjerovnika, što je dinamika analizirana unutar Kritičke teorije rase (Delgado i Stefancic, 2017.).

Protumjere i strategije obrane

Učinkoviti odgovori moraju biti sustavni, strateški i proaktivni.

Temeljne protumjere: Transparentnost i savezništva

Izgradnja informacijskog zida: Primarna protumjera fazi „zatajivanja” jest postojanje snažnih, neovisnih globalnih medija i temeljitih arhivskih praksi.

Formiranje „kolektivnog sivog kamena”: Geopolitički ekvivalent ovoj metodi distanciranja jest formiranje međunarodnih koalicija. Predstavljajući jedinstvenu frontu, savezi mogu neutralizirati „napadačke” taktike države počinitelja.

Strateške i normativne protumjere

Preventivno razotkrivanje i „cijepljenje”: Proaktivno educiranje diplomata i javnosti o taktikama DARVO diplomacije može „cijepiti” ciljanu publiku, smanjujući učinak taktike.

Jačanje epistemičke sigurnosti: Ovo se odnosi na izgradnju društvene i institucionalne otpornosti na dezinformacije i manipulaciju kroz mjere poput medijske pismenosti i potpore koalicijama za provjeru činjenica (Barendrecht i dr., 2020.).

Jačanje međunarodnih normi: Osnaživanje mehanizama globalne odgovornosti, poput međunarodnih sudova i ugovornih tijela, može stvoriti strukturalne troškove za države koje

primjenjuju ove taktike.

Filozofske i etičke dimenzije

Iako zapadne filozofije nude alate za otpornost, kritički pristup zahtijeva integraciju i suprotnih perspektiva.

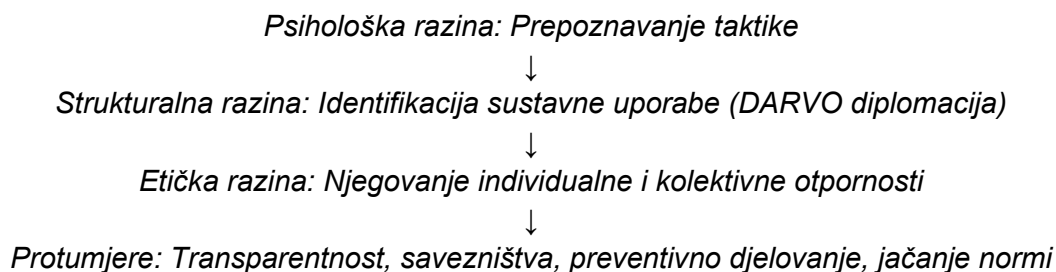
Etičko kršenje i njegove granice: DARVO-ovo kršenje kantovskog imperativa (Kant, 1785./2012.) je jasno. Međutim, postkolonijalni mislioci poput Spivak (1988.) tvrde da takvi univerzalistički okviri često ne uspijevaju obuhvatiti „epistemičko nasilje” koje ušutkava subalterne, čije je svjedočanstvo već strukturalno delegitimizirano.

Okviri otpornosti u dijalogu: Fokus stoicizma na unutarnju kontrolu (Epiktet, o. 135./1995.) može biti snažan alat protiv manipulacije. Ipak, to mora biti uravnoteženo s Fanonovom (1963.) psihologijom dekolonizacije, koja tvrdi da istinsko oslobođenje zahtijeva kolektivni otpor, a ne samo individualnu snagu. Slično tome, dok je naglasak egzistencijalizma na autentičnosti (Sartre, 1943./1956.) vrijedan, njegov individualizam može biti nedostatan za suočavanje s kolektivnom traumom. Istočne filozofije, poput budističkog koncepta nevezanosti, mogu ponuditi više zajednički orijentiran put prema otpornosti.

Zaključak: Prema integriranom modelu

Predlažući i definirajući okvir „DARVO diplomacije”, ova analiza pruža ključan alat za dekonstrukciju manipulacije na državnoj razini. Predloženi troslojni model ključan je za razvoj učinkovitih protumjera.

Troslojni model za analizu i odgovor

Za kreatore politika, obuka diplomata za prepoznavanje „DARVO diplomacije” ključan je prvi korak. To mora biti dopunjeno izgradnjom nacionalne i međunarodne otpornosti kroz protumjere usmjerene na epistemičku sigurnost, potičući globalno okruženje u kojem se zahtijeva odgovornost, a manipulacija razotkriva.

Literatura

- Barendrecht, M., Keijser, B., O'Brien, C., & Weatherall, J. O. (2020). *Tackling threats to informed decision-making in democratic societies*. The Alan Turing Institute.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.4265692>
- Claverie, B., & Du Cluzel, F. (2023). Cognitive warfare: The latest battlefield. U *Innovation in Defence: Ayming Institute*. Preuzeto s <https://www.polytechnique-insights.com/en/columns/geopolitics/cognitive-warfare-the-new-battlefield-exploiting-our-brains/>
- Delgado, R., & Stefancic, J. (2017). *Critical race theory: An introduction* (3. izd.). New York University Press.
- Epictetus. (1995). *The discourses of Epictetus* (R. Hard, Prev.). Everyman. (Izvorno djelo objavljeno o. 135.)
- Fanon, F. (1963). *The wretched of the earth*. Grove Press.
- Freyd, J. J. (1997). Violations of power, adaptive blindness, and betrayal trauma theory. *Feminism & Psychology*, 7(1), 22–32. <https://doi.org/10.1177/0959353597071004>
- Fricker, M. (2007). *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford University Press.
- Gobin, R. L., & Freyd, J. J. (2024). The DARVO perpetrator phenotype: Narcissism, aggression, and rape myth acceptance. *PLOS ONE*, 19(3), e0299523. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0299523>
- Harsey, S. J., & Freyd, J. J. (2020). Deny, attack, and reverse victim and offender (DARVO): What is the evidence? *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 29(8), 897–914.
<https://doi.org/10.1080/10926771.2020.1774695>
- Horowitz, M. C., & Shapiro, J. N. (2023). Narrative dominance and blame inversion in 21st-century conflict. *International Security*, 48(1), 7–41. https://doi.org/10.1162/isec_a_00458
- Kant, I. (2012). *Groundwork of the metaphysics of morals* (M. Gregor, Prev. i Ur.). Cambridge University Press. (Izvorno djelo objavljeno 1785.)
- Pring, G. W., & Canan, P. (1996). *SLAPPs: Getting sued for speaking out*. Temple University Press.
- Sartre, J.-P. (1956). *Being and nothingness: An essay on phenomenological ontology* (H. E. Barnes, Prev.). Washington Square Press. (Izvorno djelo objavljeno 1943.)
- Spivak, G. C. (1988). Can the subaltern speak? U C. Nelson & L. Grossberg (Ur.), *Marxism and the interpretation of culture* (str. 271–313). University of Illinois Press.